

Bài 6

KHUYNH HƯỚNG PHÁT TRIỂN CỦA SỰ VẬT VÀ HIỆN TƯỢNG

I – MỞ ĐẦU BÀI HỌC

Quan sát các sự vật và hiện tượng, ta thấy cái này mất đi thì cái kia ra đời, cái hoa thay thế cái nụ, cái quả thay thế cái hoa, và rồi cái quả sẽ như thế nào ?

Học bài này, chúng ta cần nắm được :

– Thế nào là phủ định, thế nào là phủ định biện chứng.

– Khuyन्ह hướng phát triển của sự vật và hiện tượng.

– Trong học tập cũng như trong cuộc sống hằng ngày, phải biết phát hiện cái mới, ủng hộ và làm theo cái mới. Đồng thời, cần tránh các thái độ cực đoan : phủ định sạch trơn đối với quá khứ, hoặc kế thừa một cách nguyên xi, thiếu chọn lọc đối với cái cũ.

II – NỘI DUNG BÀI HỌC

1. Phủ định biện chứng và phủ định siêu hình

Phủ định là xoá bỏ sự tồn tại của một sự vật, hiện tượng nào đó. Có hai quan niệm cơ bản về phủ định : phủ định biện chứng và phủ định siêu hình.

a) Phủ định siêu hình

Phủ định siêu hình là sự phủ định được diễn ra do sự can thiệp, sự tác động từ bên ngoài, cản trở hoặc xoá bỏ sự tồn tại và phát triển tự nhiên của sự vật.

Ví dụ :

Gió bão làm đổ cây cối, con người dùng hoá chất độc hại tiêu diệt sinh vật...

b) *Phủ định biện chứng*

Phủ định biện chứng là sự phủ định được diễn ra do sự phát triển của bản thân sự vật và hiện tượng, có kế thừa những yếu tố tích cực của sự vật và hiện tượng cũ để phát triển sự vật và hiện tượng mới.

Phủ định biện chứng có hai đặc điểm cơ bản sau đây :

– *Tính khách quan* : Nguyên nhân của sự phủ định nằm ngay trong bản thân sự vật, hiện tượng. Đó là kết quả của quá trình giải quyết mâu thuẫn, lượng đổi dẫn đến chất đổi, cái mới ra đời thay thế cái cũ. Vì vậy, phủ định biện chứng mang tính tất yếu, khách quan và tạo điều kiện, làm tiền đề cho sự phát triển.

Ví dụ :

- Trong sinh vật : Các giống loài mới xuất hiện phủ định các giống loài cũ là kết quả của quá trình đấu tranh giữa di truyền và biến dị trong bản thân sinh vật tạo ra.
- Trong xã hội : Chế độ phong kiến phủ định chế độ chiếm hữu nô lệ là kết quả của cuộc đấu tranh giữa giai cấp nô lệ và giai cấp chủ nô trong bản thân chế độ chiếm hữu nô lệ đưa lại.

– *Tính kế thừa* : Trong quá trình phát triển của sự vật, hiện tượng, cái mới không ra đời từ hư vô, mà ra đời từ trong lòng cái cũ, từ cái trước đó. Bởi vậy, nó không phủ định "sạch trơn", không vứt bỏ hoàn toàn cái cũ. Nó chỉ gạt bỏ những yếu tố tiêu cực, lỗi thời của cái cũ, đồng thời giữ lại những yếu tố tích cực còn thích hợp để phát triển cái mới. Tính kế thừa này cũng là tất yếu và khách quan, đảm bảo cho các sự vật và hiện tượng phát triển liên tục.

Ví dụ :

- Trong sinh vật : Các giống loài phát triển theo quy luật di truyền. Thế hệ con cái kế thừa những yếu tố tích cực của thế hệ bố mẹ, gạt bỏ đi những yếu tố không còn thích hợp với hoàn cảnh mới.
- Trong xã hội : Chế độ xã hội chủ nghĩa ra đời từ xã hội cũ. Nó không xoá bỏ "sạch trơn" xã hội cũ, mà tiếp thu, kế thừa có chọn lọc các thành quả mà nhân loại đã đạt được dưới chế độ cũ.

2. Khuynh hướng phát triển của sự vật và hiện tượng

Trong quá trình vận động và phát triển vô tận của các sự vật và hiện tượng, cái mới xuất hiện phủ định cái cũ, nhưng rồi nó lại bị cái mới hơn phủ định. Triết học gọi đó là sự phủ định của phủ định, nó vạch ra khuynh hướng phát triển tất yếu của sự vật và hiện tượng.

Ph. Ăng-ghe-nơ đưa ra một ví dụ trong Sinh học như sau : Gieo một hạt thóc trong điều kiện bình thường, nó sẽ nảy mầm. Hạt thóc đã bị thay thế bởi một cây lúa do nó sinh ra, đây là sự phủ định hạt thóc. Cây lúa lớn lên, ra hoa, thụ phấn và cuối cùng sinh ra những hạt thóc mới, và khi hạt thóc đã chín thì thân cây chết đi, bản thân nó bị phủ định. Kết quả sự phủ định của phủ định này là chúng ta lại có hạt thóc như ban đầu, nhưng không phải chỉ là một hạt, mà là nhiều gấp mười, hai mươi, ba mươi lần.

Như vậy, *khuynh hướng phát triển của sự vật và hiện tượng là vận động đi lên, cái mới ra đời, kế thừa và thay thế cái cũ nhưng ở trình độ ngày càng cao hơn, hoàn thiện hơn.*

Tuy nhiên, sự ra đời của cái mới không đơn giản, dễ dàng, mà phải trải qua sự đấu tranh giữa cái mới và cái cũ, cái tiến bộ và cái lạc hậu. Đôi khi cái mới tạm thời bị thất bại, bị cái cũ, cái lạc hậu lấn át, nhưng theo quy luật chung, cuối cùng, cái mới sẽ chiến thắng cái cũ.

Cơ sở lí luận trên đây nhắc nhở chúng ta không nên ảo tưởng về sự ra đời dễ dàng của cái mới, đồng thời giúp chúng ta vững tin về sự tất thắng của cái mới, vì đó là khuynh hướng phát triển tất yếu của sự vật và hiện tượng.

Phân tích về triển vọng của chủ nghĩa xã hội, *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ IX* của Đảng ta đã nêu rõ : "Chủ nghĩa xã hội trên thế giới, từ những bài học thành công và thất bại cũng như từ khát vọng và sự thức tỉnh của các dân tộc, có điều kiện và khả năng tạo ra bước phát triển mới. Theo quy luật tiến hoá của lịch sử, loài người nhất định sẽ tiến tới chủ nghĩa xã hội".⁽¹⁾

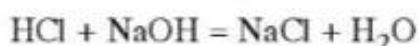
III – TƯ LIỆU THAM KHẢO

1. V. I. Lê-nin viết : "Cho rằng lịch sử thế giới phát triển đều đặn không va vấp, không đôi khi nhảy lùi những bước rất lớn là không biện chứng, không khoa học, không đúng về mặt lí luận."⁽²⁾

2. V. I. Lê-nin viết : "Sự phát triển hình như diễn lại những giai đoạn đã qua, nhưng dưới một hình thức khác, ở một trình độ cao hơn (phủ định của phủ định) ; sự phát triển có thể nói là theo đường tròn ốc chứ không theo đường thẳng".⁽³⁾

IV – CÂU HỎI VÀ BÀI TẬP

1. Vận dụng quan điểm phủ định biện chứng để phân tích phản ứng trao đổi của a-xít clo-hi-đric và xút sau đây :

2. Chúng ta phải luôn luôn đổi mới phương pháp học tập. Theo em, đây có phải là yêu cầu của phủ định biện chứng không ? Tại sao ?

3. Trong cuộc sống hằng ngày, ta cần phải phê bình và tự phê bình như thế nào mới phù hợp với quan điểm phủ định biện chứng ?

4. Em hãy nhận xét một vài hiện tượng biểu hiện sự phủ định biện chứng trong việc thờ cúng, lễ hội, ma chay, cưới xin ở nước ta hiện nay.

(1) Đảng Cộng sản Việt Nam, *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ IX*, *Sdd*, tr.14.

(2) V. I. Lê-nin, *Toàn tập*, *Sdd*, t.22, tr.385.

(3) V. I. Lê-nin, *Toàn tập*, *Sdd*, t.26, tr.65.

5. Hãy xác định câu trả lời đúng nhất trong các ý kiến sau đây.

Cái mới theo nghĩa Triết học là :

- a) Cái mới lạ so với cái trước.
- b) Cái ra đời sau so với cái ra đời trước.
- c) Cái phức tạp hơn so với cái trước.
- d) Đó là những cái ra đời sau tiên tiến hơn, hoàn thiện hơn cái trước.